

cie po zlikvidovaní Nemcov som skutočne bol, ovšem v inom zmysle, ako si to on predstavoval, o tom som ho ubezpečil. Tým bol môj posledný rozhovor s bývalým ministrom Machom ukončený. Po tomto rozhovore predpokládajúc, že som už prezradený býv. okres. náčelníkom Dr. V. Matovičom, nezaujímal som sa ďalej, jestli sa schôdza v Žiline uskutoční, lebo som vedel, že pozvanie na schôdzku môže mať pre mňa neblahé následky. Pôvodne, pokiaľ som mal dôveru Machovu a Turancovu, chcel som sa schôdze zúčastniť, aby som sa dozvedel ich úmysly.

Po ukončení rozhovoru so mnou asi za desať minút prišiel mi zdeliť môj pobočník, vtedy npor. Štefan Feja, že volal Mach, nechcel hovoriť so mnou, ale s ním, apeloval na jeho česť a svedomie dobrého katolíka a žiadal ho, aby sa osvedčil, či je opravdu v Ružomberku klud a poriadok a či posádka skutočne ovláda situáciu, ako som mu to tvrdil ja. Npor. Feja mu moje ubezpečenie potvrdil.

pplk. Miloš Vesel

AMS Praha. Nár. súd Bratislava, Onlud 6/46, Tiso a spol., zv. 6. Originál. Strojopis, originál.

590

[1946—1947].¹ Bratislava. — Elaborát o zločinoch proti ľudskosti, ktorých sa dopustili nacistické okupačné jednotky v spolupráci s pohotovostnými oddielmi Hlinkovej gardy od začiatku povstania do oslobodenia Československa

Zločiny proti ľudskosti

Podľa zpráw exhumačných komisií a veliteľstiev NB bolo na území býv. Slovenského štátu nájdených celkom 176 hromadných hrobov s 3723 obetami, z toho 2792 mužov, 720 žien a 211 detí. Tieto obete boli povražené od konca augusta 1944 do oslobodenia. Obete boli vo veku od 4 týždňov do 72 rokov.

Prehľad podľa okresov:

1. *Ilava*: v 3 hromadných a 7 jednotlivých hroboch bolo nájdených 73 obetí, z toho 64 mužov a 9 žien. Jedna z obetí bola obesená, ostatné boli zastrelené. Mnohé však neboli smrteľne zasiahnuté a znalci lekári pri exhumácii zistili, že tieto obete boli za živa zakopané. Mnohé z obetí mali rozbité čeľuste a lebečné kosti tupým predmetom (pravdepodobne pažbou pušky).

Medzi obetami bola nájdená aj *mŕtvoľa ženy v siedmom mesiaci tehotenstva*.

2. *Žilina*: v 7 hromadných a 4 jednotlivých hroboch bolo nájdených 71 obetí. Z toho 69 mužov a 2 ženy. V 8 prípadoch boli zistené rozbité lebky tupým predmetom. U 3 obetí bolo zistené, že mali ruky zviazané za chrbtom drátom. Všetky obete boli zastrelené, a to väčšinou ranou do tyla.

3. *Spišská Nová Ves*: v 2 spoločných hroboch bolo nájdených 10 obetí. Z toho 9 mužov a jedna žena. Len v 6 prípadoch boli zistené strelné rany. Ostatné obete boli uškrtené alebo inak umučené.

4. *Prievidza*: v 24 spoločných hroboch bolo nájdených 165 obetí. Z toho 151

¹ Elaborát, priložený k súdnym spisom z Tisovho procesu; nie je datovaný.

mužov, 10 žien a 4 deti. 3 obeť boli obesené. U ostatných boli zistené strelné rany. Medzi nimi bola nájdená aj *mŕtvola tehotnej ženy s dvojročným dieťaťom*, ktorá prišla intervenovať na Gestapo za svojho zaisteného muža.

5. *Krupina*: vo 2 spoločných hrobách bolo nájdených 70 obeť. Z toho 36 mužov a 25 žien a 9 detí.

V obci Slatina nahnali nemeckí vojaci 57 cigáňov-mužov, žien a detí (medzi nimi aj *4-týždňové dojča*) do jedného domku, kam na nich strieľali z automatov. Dom zapálili, následkom čoho väčšina obeť zhorela za živa a zachránilo sa iba jedno 7-ročné dievča, ktoré ostalo nažive pod mŕtvolami.

6. *Nová Baňa*: v 6 spoločných hrobách bolo nájdených 32 obeť. Z toho 28 mužov a 4 ženy. *Čiastka obeť si musela pred zavraždením vykopať v noci hrob holými rukami.*

7. *Kežmarok*: v 3 spoločných hrobách bolo nájdených 31 mŕtvol mužov. Z toho 4 boli obesení a ostatní zastrelení. Na rozkaz hauptmanna Špindlera *vzali esesmani z nemocnice 7 ranených vojakov povstaleckej armády a zastrelili ich.*

8. *Banská Bystrica*: v 17 spoločných hrobách bolo nájdených 795 obeť. Z toho 471 mužov, 255 žien a 69 detí. Medzi nimi boli aj *4-týždňové dojčatá v perinkách*. Čiastka obeť bola obesená, časť ubitá a časť za živa pochovaná. Medzi nimi bolo aj *27 kriminálnych väzňov*, ktorých nemeckí dôstojníci po obsadení Banskej Bystrice vzali z väznice tamojšieho krajského súdu. Taktiež medzi obeťami boli zistené aj mŕtvy anglických a amerických zajatých dôstojníkov, ktorých od novembra 1944 väznili a potom odviezli do lesa a tam zastrelili.

Pri Kremničke bolo nájdených v 3 spoločných hrobách 536 mŕtvol, a to 264 mužov, 211 žien a 58 detí. Nemeckí vojaci za pomoci gardistov priväzali tu obeť na nákladných autách a autobusoch a po skupinách ich odvážali na miesto popravy. Strieľali ich hromadne nad protitankovou prekážkou.

9. *Brezno n/Hr.*: v 8 spoločných hrobách bolo nájdených 145 obeť.

Okrem toho v Ráztockej doline neďaleko obce Nemecká esesmani a gardisti postrieľali a upálili najmenej 900 obeť. Celkom bolo v tomto okrese zavraždených 1045 obeť, a to 792 mužov, 185 žien a 68 detí.

Dňa 4. januára 1945 zastavili Nemci premávku v okolí vápenej pece v Ráztockej doline. O 6. hodine ráno toho dňa prišli k vápenke 4 nákladné autá od Banskej Bystrice. Prvé auto sa priblížilo k peci asi na 5 metrov. Nato auto spojili s pecou spojovacou lávkou, cez ktorú obeť vodili tesne k otvoru pece. Tam sa obeť museli zohnúť tvárou nad otvor rozpálenej pece a v tom ich strieľali nemeckí vojaci do tyla. Následkom toho padali obeť do ohňa ešte živé. Toto trvalo 7 dní a 7 nocí. Obeť boli pred zavraždením olúpené o cennosti. Šatstvo z obeť zbierali a nakladali gardisti do áut a odvážali na neznáme miesto.

V Čiernom Balogu esesmani nahnali 60 cigáňov mužov, žien a detí do 2 chatrčí, na ktorých uzamkli dvere a cez obloky strieľali na obeť z automatov. Potom chatrče zapálili, následkom čoho všetci cigáni uhoreli.

10. *Turč. Sv. Martin*: vo 12 spoločných hrobách bolo nájdených 301 obeť. Z toho 210 mužov, 70 žien a 21 detí. Všetky obeť boli zastrelené.

11. *Trstená*: v 9 spoločných hrobách bolo nájdených 33 obeť. Z toho 19 mužov, 13 žien a 1 dieťa. Všetky boli zastrelené.

12. *Zvolen*: v 12 spoločných hrobách bolo nájdených 239 obeť. Z toho 200 mužov, 30 žien a 9 detí: *Medzi nimi boli aj 6-mesačné dojčatá*. U 20 obeť bolo zistené, že pred zavraždením boli týrané, lebo pri exhumácii znalci-lekári zistili na nich po tele stopy po bití.

13. *Ružomberok*: v jednom spoločnom hrobe bolo nájdených 22 obeť. Z toho 8 mužov a 14 žien. Všetky obeť boli zastrelené.

14. *Čadca*: v 2 spoločných hrobách bolo nájdených 30 obeť, mužov. U 9 bolo zistené, že ruky mali zviazané za chrbtom telefónnym drôtom.

Dňa 20. apríla 1945 esesmani a Vlasovci narazili na hradskej na mínu v katastre obce Vysoká n/Kysucou. Za odvetu zaistili 18 občanov zo samoty Šemeš

a všetkých zastrelili. Osadu úplne vyrabovali. *Znásilnili jednu ženu*. Potom celú osadu vypálili. Vznikla škoda 2 000 000 Kčs.

15. *Michalovce*: vo 2 spoločných hrobch bolo nájdených 63 mŕtvol, mužov. Mnohé obete mali rozbité lebky a čeluste.

16. *Kremnica*: v 5 spoločných a 3 jednotlivých hrobch bolo nájdených 84 obetí. Z toho 82 mužov a 2 ženy. U viacerých obetí boli zistené stopy po hroznom týraní. Mali poľámané končatiny, vypichané oči, odrezaný nos, uši, rozbité lebky a čeluste. Jedna žena mala vyrezaný jazyk. Iná mala na krku telo povytŕhané kliešťami alebo iným ostrým predmetom. 3 z obetí mali okolo hrdla omotané slučky, ktorými boli usmrtené. Viaceré obete mali zviazané ruky drôtom za chrbtom. Jedna obeť bola pod kľúčnou kosťou prebodnutá a vzniklým otvorom mala prevlečenú gumu, ktorej konce boli zviazané. Je veľmi pravdepodobné, že táto obeť bola obesená na tejto gume.

17. *Zlaté Moravce*: v 2 spoločných hrobch boli nájdené mŕtvolky 4 mužov partizánov, ktorí boli esesmanmi zastrelení a potom obesení.

18. *Nové Mesto n/V*: v 3 spoločných hrobch bolo nájdených 38 obetí, mužov. Všetci boli zastrelení.

19. *Trenčín*: v 9 spoločných hrobch bolo nájdených 76 mŕtvol. Z toho 70 mužov a 6 žien. 2 obete boli usmrtené, ostatné zastrelené. Viac obetí malo *vypichané oči, vybité zuby, rozbité lebky a čeluste*. Jedna obeť mala *useknuté prsty* na ruke.

20. *Banská Štiavnica*: vo 2 spoločných hrobch bolo nájdených 27 obetí: 21 mužov a 6 žien.

21. *Stropkov*: v 5 spoločných hrobch bolo nájdených 48 obetí: 46 mužov a 2 ženy. Čiastka obetí bola za živa upálená.

Dňa 1. novembra 1944 na svitaní nemecké vojsko obkľúčilo obec Tokajík. Čiastka vojakov vnikla do obce, kde urobila domové prehliadky a zaistila všetkých mužov nad 16 rokov. Zaisťených v počte 34 zhromaždili a odviekli do blízkeho lesa, kde im nemecký veliteľ prečítal rozkaz: „Dávali ste partizánom jesť, a preto Vaše ministerstvo nariadilo chlapov postrieľať a obec vypáliť.“ Hneď nato bola na nich zahájená paľba z guľometov. Len dvom sa podarilo zachrániť tým, že sa urobili mŕtvymi. Obec Tokajík Nemci do základov vypálili.

22. *Stará Lubovňa*: v 2 spoločných hrobch bolo nájdených 14 obetí. Z toho 13 mužov a 1 žena. Všetci boli zastrelení.

23. *Giraltovce*: v 1 spoločnom hrobe bolo nájdených 11 mŕtvol mužov. Všetci boli zastrelení.

24. *Bánovce n/Bebr.*: v 14 spoločných hrobch bolo nájdených 175 obetí: z toho 128 mužov, 40 žien a 7 detí. Z toho 22 upálili za živa. Ostatní boli zastrelení.

25. *Topoľčany*: v 3 spoločných hrobch bolo nájdených 101 ľudí: 42 mužov, 40 žien a 19 detí. Medzi nimi jedno 6-mesačné dojča bolo pochované s cumlíkom v ústach.

26. *Kysucké Nové Mesto*: v jednom spoločnom hrobe bolo nájdených 10 mŕtvol mužov zastrelených.

27. *Púchov*: v 1 spoločnom hrobe bolo nájdených 19 obetí: 15 mužov, 1 žena a 3 deti. Všetci boli zastrelení.

Dňa 29. októbra 1944 prepadli nemecké vojenské jednotky osadu „Mladoň“ (obec Lazy pod Makytou), kde boli práve partizáni na odpočinku a po ústupe partizánov Nemci zastrelili 16 miestnych občanov. Potom vypálili celú osadu. Predtým vyhnali všetko obyvateľstvo z domov a vyrabovali ich.

28. *Poprad*: v 1 spoločnom hrobe bolo nájdených 15 obetí: 13 mužov a 2 ženy. Všetci boli zastrelení.

29. *Veľká Bytča*: v 1 spoločnom hrobe boli nájdené mŕtvolky 2 mužov. Boli zastrelení a mali vybité zuby.

30. *Považská Bystrica*: Tu bolo nájdených celkom 8 mŕtvol, 7 mužov a 1 žena. Jedna mŕtvola mala zviazané ruky drôtom.

31. *Hnúšťa* (Rim. Sobota): v 1 spoločnom hrobe bolo nájdených 15 mŕtvol

1122 mužov. Medzi nimi 14 cigánov z Tisovca, ktorých Nemci upodozrievali, že pomáhajú partizánom.

32. *Senica*: vo 2 spoločných hrobch boli nájdené 4 mŕtvolky: 2 mužov a 2 žien. Išlo o zajatých partizánov. Všetci boli zastrelení.

33. *Bardejov*: v 1 spoločnom hrobe bolo nájdených 10 zastrelených mužov.

Dňa 22. decembra 1944 prišiel do obce Hažlín vojak v nemeckej uniforme, ktorý tvrdil o sebe, že je Rus a že zbehol od Nemcov. Chce vraj zorganizovať partizánsku skupinu z miestnych občanov. Po niekoľkých dňoch odišiel na neznáme miesto a hneď potom prišli do Hažlína nemeckí vojaci s uvedeným vojacom, obklúčili celú obec. Privedený domnelý zbeh im ukazoval, kde dostával stravu a nocľah, a nemeckí vojaci hneď zápalnými strelami zapálili takto označené domy a majiteľov postrieli. Okrem toho zaistili všetkých mužov od 16 do 40 rokov a odviezli do väznice Gestapa v Prešove.

Medzi obeťami boli aj účastníci povstania, ale väčšinou išlo o civilné obyvateľstvo, ktoré sa nijako neprevinilo proti nemeckej brannej moci.

AMS Praha. Nár. súd Bratislava, Onľud. 6/46, Tiso a spol., zv. 12. Strojopisný prepis.

591

1947, január 11.—12. Bratislava. — Časť zápisnice, spísanej s F. Čatlošom pred obžalobcom pri Národnom súde v trestnej veci proti Tisovi a spol.

[. . .]¹

Na nátlak Nemcov podal som návrh vláde po dohode s dr. Tisom, aby časť východne od Popradu bola vyhlásená za operačné územie a podrobená vojenskej právomoci. Chcel som tým dosiahnuť vylúčenie civilných úradov, lebo najmä župan Dudáš ako horlivý prívrženec režimu bol mi neprijemnejší pre zámery, ktoré sme vtedy my vojaci mali, a pre naše budúce ciele.

Malár bol na môj návrh vystrojený všetkými mocami, čím chcel som u neho vzpružiť celú rozhodujúcu moc a usmerniť boj, poťažne spoluprácu s partizánmi, lebo som Malárovi 100 % dôveroval.

Odstránenie židov a politicky nespoľahlivých z tohoto vojenského pásma som navrhnul a nariadil preto, lebo som bol napádaný jak z nemeckej strany, tak i zo slovenskej Gašparom a dr. Polyakom v prítomnosti Dr. Tisu, že vojenská správa sa chová k týmto nepriateľom štátu vlašne a týmto som chcel vybiť zbraň z ich ruky.

Ohľadom mojej účasti na prípravách aktívneho odboja slovenskej armády chcem vypovedať podrobnejšie a dôkladnejšie, a preto prosím, aby som bol na toto zvlášť vypočutý. O vyslaní mjr. Lisického ako môjho kuriéra do Moskvy a o mojom rokovaní s Golianom Tiso nevedel.

Sondoval som u Tisu pôdu pre podobnú akciu a chcel som ho tiež zapriať a naznačoval som mu pri spoločných obedoch, ku ktorým som išiel skorej, aby som bol sám, že by bolo treba niečo podniknúť, lebo zotrvanie pri Nemcoch je naďalej beznádejné a že treba národ zachrániť, čo má byť konečným cieľom našich

¹ Nepublikujeme prvých jedenásť a pol strany zápisnice, kde Čatloš opisuje svoju účasť na udalostiach do marca roku 1943.